

บทที่ ๕ บทสรุปและข้อเสนอแนะ

๕.๑ บทสรุป

จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลสรุปได้ว่า การสรรเสริญเป็นวัฒนธรรมที่มีในทุกชาติทุกภาษา ในบรรดาอารยธรรมสำคัญของโลกวัฒนธรรมอินเดียเป็นหนึ่งในวัฒนธรรมสายใหญ่และมีคติในเรื่องดังกล่าวเช่นกัน ศาสนาพระเวทเป็นศาสนาที่มีอิทธิพลต่อคนในสังคมอินเดียสมัยพระเวทและนิยมการสวดสรรเสริญเทพเจ้า ชาวอารยันเป็นกลุ่มชนที่นับถือศาสนาพระเวทและได้แต่งบทสวดสรรเสริญเทพเจ้าขึ้นมาอย่างเป็นระบบเพื่อใช้ในพิธีกรรม ผู้ทำหน้าที่สวดขับได้แก่พราหมณ์และอยู่ในฐานะผู้กำหนดระเบียบต่าง ๆ ในพิธี บทสวดกับยัญพิธีเป็นสิ่งที่ไม่แยกออกจากกันโดยได้ปรากฏทั้งในตอนต้นและตอนท้าย บทสวดดังกล่าวมีทั้งคำสรรเสริญและขอพร เรียกว่า อาคิส บทดังกล่าวปรากฏแนวคิดพื้นฐานในเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของภาษาที่ใช้และจัดระบบการออกเสียงอย่างรัดกุมผลของคำสรรเสริญจึงจะเกิดสัมฤทธิ์ และเป็นบทที่อยู่ตอนเริ่มและจบพิธีกรรม อาคิสเป็นสัมพันธ์ภาพระหว่างมนุษย์กับเทพเจ้าที่ตนศรัทธา กล่าวคือเป็นเครื่องมือสื่อความคิดอย่างหนึ่งของมนุษย์ไปยังเทพเจ้า ที่สำคัญยังแสดงให้เห็นว่ามนุษย์ไม่มีพลังอำนาจจึงต้องอาศัยสิ่งที่มีพลังอำนาจมากกว่าตนคือ เทพเจ้า

ครั้นมาในสมัยหลังพุทธกาลการสรรเสริญรูปแบบดังกล่าวก็ยังคงปรากฏและสืบเนื่อง คือในพระไตรปิฎกมีการสรรเสริญและขอพร ขอความคุ้มครองและอ้างอิงสัจวาจาในรูปของบทพระปริตร (ปริตตชาดก) แต่ไม่ได้อยู่ตอนเริ่มและจบอย่างในยัญพิธี พอถึงสมัยแต่งคัมภีร์อรรถกถาเป็นต้นมาถ้อยคำสรรเสริญและขอพรต้นคัมภีร์ปรากฏอยู่ในบทเดียวกันและมีการจัดวางตำแหน่งเช่นเดียวกับอาคิสในยัญพิธี ถ้อยคำดังกล่าวมีชื่อเรียกว่า ประณามบท มีหน้าที่เป็นบทเริ่มต้นคืออยู่ตอนต้นคัมภีร์มีเนื้อหาสรรเสริญและขอพรคล้ายคลึงกับอาคิส ลักษณะเช่นนี้น่าจะส่งอิทธิพลต่อคัมภีร์ชั้นอรรถกถาให้มีการแต่งบทสรรเสริญพระรัตนตรัยและน่าจะเป็นธรรมเนียมที่พบได้ทั่วไปในอินเดีย ลังกาและสืบมาถึงไทย นอกจากบทสรรเสริญและขอพรที่อยู่ต้นคัมภีร์แล้วยังพบว่าข้อความที่แต่งเป็นคาถาปรากฏในตอนท้ายคัมภีร์เรียกชื่อว่า นิคมนกถา เป็นบทสรุปงานและปรากฏในตอนท้ายงานประพันธ์ และที่สำคัญยิ่งยังมีข้อแสดงความปรารถนาดีทั้งต่อตนและผู้อื่นคือ เป็นบทขอพรให้แก่ตัวเองและผู้อื่น ลักษณะการใช้ถ้อยคำคล้ายคลึงกับอาคิสที่ปรากฏในตอนท้ายยัญพิธีสมัยพระเวทและคล้ายบทภราวากยะในตอนท้ายการแสดงละครสันสกฤต ข้อความเช่นเดียวกันนี้ยังพบในวรรณคดีสมัยต่อมาอีกคือคัมภีร์บาลีสสมัยหลังมีฎีกา เป็นต้น

จากข้อมูลทำให้ทราบว่ากวีในชั้นอรรถกถาเป็นต้นมาได้แต่งประณามบทสรรเสริญและขอพรไว้ในตอนต้นคัมภีร์และนิคมนกถาไว้ในตอนท้าย ลำดับต้นคัมภีร์เป็นตำแหน่งเดียวกับอาคิสใน

ยัชญพิธีและบทนทานที่ในการแสดงละครสั้นสกฤต ส่วนนิคมณฑลที่อยู่ตอนท้ายคัมภีร์ตรงกับอาคิสในตอนท้ายยัชญพิธีและภรตวากยะในการแสดงละครสั้นสกฤต ลักษณะคำประพันธ์ของประณามบทและนิคมณฑลก็อยู่ในรูปบทร้อยกรองเช่นเดียวกับอาคิส บทนทานที่และภรตวากยะที่แต่งเป็นบทร้อยกรอง คำที่นำมาผูกขึ้นในรูปร้อยกรองนี้เชื่อกันว่า สามารถสื่อความหมายได้หนักแน่นและมีพละลาบใญ่ในระดับพิธีกรรมมากกว่าคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้ว ส่วนเนื้อหาในประณามบทเป็นบทที่มีลักษณะเด่นชัดที่คำสรรเสริญ แสดงความเคารพพระรัตนตรัยและขอพรซึ่งเป็นเช่นเดียวกับอาคิสและบทนทานที่ที่มีลักษณะเด่นชัดที่คำสรรเสริญ แสดงความเคารพและขอพรจากเทพเจ้า

กวีในชั้นอรรธฤทธาและฎีกาแต่งประณามบทและนิคมณฑลเป็นคำประพันธ์ประเภทป็ชชะได้แก่อ้อยกรองที่เรียกว่า คาถา คำสรรเสริญในประณามบทที่กวีนำมาผูกขึ้นจำนวนมากได้รับอิทธิพลจากคำสรรเสริญพระรัตนตรัยในพระไตรปิฎกและมีหลายคำที่กวีแต่งขึ้นใหม่ คำแสดงความเคารพพระรัตนตรัยที่พบในหลายคัมภีร์ส่วนมากประกอบขึ้นจากธาตุ วนุฑู กระทบการการใช้ถ้อยคำใกล้เคียงกับที่ปรากฏในคำสรรเสริญและขอพรเทพเจ้าในคัมภีร์ฤคเวทและบทนทานที่ ในประณามบทปรากฏคำที่กวีใช้แสดงความต้องการเข้าไปอิงอาศัยพลังอำนาจของพระรัตนตรัยเช่นเดียวกับที่พบในบทสวดสรรเสริญเทพเจ้า

ประณามบทและนิคมณฑลปรากฏคำกริยาที่แสดงให้เห็นความปรารถนาในรูปคำร้องขออาณัติของพระรัตนตรัยเด่นชัด (imperative) ลักษณะคำกริยาเช่นนี้มีลักษณะเดียวกับที่ปรากฏในอาคิสที่ใช้ในตอนต้นและตอนท้ายบทสวดในการประกอบยัชญพิธีสมัยพระเวทและเหมือนกับกริยาที่พบในบทนทานที่และบทภรตวากยะในตอนต้นและตอนท้ายในการแสดงละครสั้นสกฤต รูปกริยาที่ใช้เรียกว่า กริยาอาชยาด หมวดปัญญาวิภัติ ในยัชญพิธีสมัยพระเวทพราหมณ์ใช้กริยาดังกล่าวเพื่อแสดงให้เห็นว่าผู้พูดมีความต้องการให้เกิดบางสิ่งบางอย่างที่เป็นจริงขึ้นมาและมีลักษณะที่บ่งถึงการอ้อนวอน จึงประจักษ์ชัดว่า ภาษาที่ใช้ในประณามบทและ นิคมณฑลเป็นภาษาที่สืบเนื่องมาจากวัฒนธรรมทางภาษาเดียวกัน

คาถาที่กวีใช้แต่งประณามบทและนิคมณฑลในคัมภีร์ชั้นอรรธฤทธาและคัมภีร์ฎีกามากกว่าคาถาประเภทอื่น คือ ปุริยวัตคาถา ซึ่งมีพยางค์ ๘ พยางค์ คาถาดังกล่าวเป็นคาถาที่แต่งง่ายกว่าคาถาประเภทอื่น อีกทั้งมีความใกล้เคียงกับฉันทคาถาตรีที่เป็นรูปแบบของคำประพันธ์บทสวดสรรเสริญเทพเจ้าในสมัยพระเวท ทั้งนี้ประณามบทและนิคมณฑลยังประดับด้วยอঙ্การทางเสียงและความหมายที่เมื่อสวดออกเสียงจะทำให้เกิดความไพเราะและเมื่ออ่านแล้วก็จะพบความหมายที่แจ่มชัดในบทดังกล่าว คำที่กวีผูกขึ้นนี้เองได้แสดงให้เห็นอัจฉริยภาพของกวีอย่างเด่นชัดปรากฏในบทประพันธ์

การแต่งคัมภีร์จึงมีแนวคิดพื้นฐานใกล้เคียงกับแนวคิดพื้นฐานในการประกอบพิธีในสมัยพระเวท โดยการศึกษาประณามบทและนิคมนกถาแล้วสืบบย้อนไปถึงคำสรรเสริญและขอพรในปรีตคาถาตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและอาคิสในรัชชูปถิธีสมัยพระเวท เมื่ออาศัยการสืบบย้อนทางวรรณคดีพบว่าประณามบทและนิคมนกถามีลำดับหรือตำแหน่งอยู่ในตอนเริ่มและจบเช่นเดียวกับอาคิส ทั้งยังมีรูปแบบคำประพันธ์และภาษาเหมือนกับอาคิสในรัชชูปถิธีสมัยพระเวท รวมถึงใกล้เคียงกับบทนาถที่และบทภทรวากยะในละครสันสกฤต ลักษณะเช่นนี้เป็นลักษณะที่ปรากฏในวรรณคดีที่แต่งในอินเดียอินเดียและได้รับอิทธิพลจากพระเวท เฉพาะคำสรรเสริญส่วนมากได้รับอิทธิพลจากคำในพระไตรปิฎก ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า ประณามบทและนิคมนกถามีแนวคิดพื้นฐาน รูปแบบและภาษาคล้ายคลึงกับอาคิสในรัชชูปถิธีสมัยพระเวท และได้รูปคำสรรเสริญและแนวคิดการตั้งสัจวาจาจากพระไตรปิฎก จึงทำให้การแต่งคัมภีร์เป็นกรรมอย่างหนึ่งที่อยู่ในระดับพิธีกรรมซึ่งได้รับอิทธิพลจากการประกอบรัชชูปถิธีในสมัยพระเวทและเป็นวัฒนธรรมคู่ขนานกับพิธีกรรมการละครสันสกฤต กระบวนการการใช้ถ้อยคำในทั้งประณามบทและนิคมนกถาเป็นเช่นเดียวกับกระบวนการการใช้ถ้อยคำที่ปรากฏในรัชชูปถิธีในสมัยพระเวท และน่าจะสรุปในเชิงอุปนัยได้ว่า วรรณคดีที่แต่งในอินเดียและที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมทางสังคมอินเดียย่อมมีแนวคิดพื้นฐานที่ใกล้เคียงกัน ทั้งยังทำให้งานที่แต่งมีโครงสร้างและรูปแบบใกล้เคียงคล้ายคลึงกัน ประณามบทและนิคมนกถาจึงได้รับอิทธิพลดังกล่าวจากวัฒนธรรมพระเวทซึ่งเป็นวัฒนธรรมสายใหญ่ที่มีอิทธิพลครอบคลุมบริบทสังคมอินเดียนั้นเอง

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

การศึกษาประณามบทและนิคมนกถาในด้านแนวคิด รูปแบบและภาษาในคัมภีร์บาลีชั้นอรรถกถาทำให้ทราบถึงความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกันระหว่างการประกอบรัชชูปถิธีกับการแต่งวรรณคดีบาลี รวมถึงคตินิยมในการแต่งคัมภีร์ที่ได้รับอิทธิพลจากการประกอบรัชชูปถิธีสมัยพระเวท ทั้งยังทำให้ทราบหลักคิด ความเชื่อและขนบนิยมการแต่งวรรณคดีบาลีและสันสกฤตได้ชัดเจน จึงน่าจะมีการศึกษา วิจัยและเปรียบเทียบประณามบทในวรรณคดีบาลีชั้นอรรถกถากับประณามบทในวรรณคดีบาลีที่แต่งในประเทศไทยและในวรรณคดีไทยต่อไปเพื่อจะได้ทราบว่า ลักษณะและขนบนิยมในการแต่งประณามบท และบทที่อยู่ตอนต้น (ประณามพจน์) ในวรรณคดีไทยมีแนวคิด รูปแบบและภาษาเหมือนกัน สืบเนื่องกันมาหรือไม่รวมถึงมีความแตกต่างกันอย่างไร